

Pierre Courthion, Curente și tendințe în arta secolului XX, Ed. Meridiane, București, 1973, 381 p., cu 117 figuri

Motivele pentru care atenția ni s-a oprit asupra volumului „Curente și tendințe în arta secolului XX” de Pierre Courthion ar fi, primul, acela că autorul este unul dintre puținii temerari ce s-a instituit în exegeți a șase secole din cele mai agitate și complicate ale istoriei artelor plastice, ignorând riscul absenței celui gir pe care-l acordă distanța în timp discernământului, iar al doilea motiv ar fi modalitatea specială prin care profesionistul se disimulează cu grație, derulându-se abandonat în aparență doar cronologicului, „povestindu-se” ca un tandru și egal îndrăgostit de capriciile, de ritmul alert și surprinzător al celui „copil spiritual al omului” — cum numește el arta, dar rezervând la finalul lecturii senzația plăcută de arhitectură solidă, de ordonare subtilă a analizelor și constringere a lor într-o sinteză riguroasă.

Pierre Courthion nu este doar un cronicar sentimental — înțelegând prin aceasta un autentic și intens participant — al jumătății de veac trăite în strînsă intimitate cu artiștii, pe care-i transformă în expresive personaje literare, și cu arta lor, el este totodată spiritul lucid care își pune problemele dintotdeauna majore, dar mai ales de mare rezonanță și specific revelatoare secolului nostru, de la a înțelege poziția artistului și a operei în viața cotidiană și în mișcarea artistică europeană, pînă la aceea a limbajului specific artei, evocator în raport cu cel științific, sau raportul dintre mesaj și limbaj artistic.

Aparte este însuși stilul acestei cărți care îngemănează, cum spuneam, sentiment și gândire, evocare și sinteză, un limbaj egal, prietenos, dar în care survine, conferindu-i forță, cîte o metaforă sau formulare, pe cît de inedită, pe atît de surprinzătoare de exhaustiv evocatoare. Iată doar cîteva din multele exemple: „Bonnard... a pictat viguros, dar ascunzîndu-și principiile sub faldurile unei sensibilități vagabonde” (pag. 60), despre Matisse „... lucruri sau ființe, îi stăteau la dispoziție: împinse de voința lui păreau gata să-și primească moartea. Așa am spus: moartea” (pag. 79), „Vlaeminck.., un atlet al picturii” (pag. 60), ș.a.m.d.

Primul capitol, menit să avertizeze asupra unor chestiuni teoretice și de principiu, este intitulat semnificativ „Ieri și azi”. Autorul încearcă să demonstreze succint cauzele atît de diferite, de ordin social, politic și istoric care au constrins la o evoluție aparte, atît a artistului, cît și a întregii conștiințe civilizate, specifică secolului nostru: „... s-a ridicat un turn al lui Babel și a ieșit un arlechin minunat”, iată cum rezolvă el într-o inspirată frază ideea de derută în fața avalanșei de informație imediată, în fața uriașei încărcături pe care o aduceau secolele precedente, precum și rezultatul acestei derute în artă.

În aceste condiții, artistul, cuprins de „un astimpăr nebun”, deprinde „gust pentru risc și se abandonează unei „curiozități frenetice” și „sentimentului relativului”. Ochiul „se lungeste” și apar mai mult „vizuali” și nu „vizionari”, de unde întrebarea firească „... în acest talmeș-balmeș... unde este viziunea, ce se întîmplă cu ea?” Apar soluții întristătoare cum ar fi acea tendință de înlocuire a revărsării

tainice a emoției printr-o „valoare de șoc“, apoi tehnicizarea excesivă care duce prin uniformizare în sensul practicului, utilului, la dezestetizare.

Se produc divorțuri supărătoare, cum ar fi acela între știință și artă, două căi posibile de cunoaștere a realității, a căror „împăcare“, preludiată de teoriile bergsoniene, este perfectată prin deceniul al IV-lea, sau acela, definitiv se pare, de optica tradițională. „Lipsită de *subiectul* pe care i-l confereau atâtea veacuri de obișnuință,... arta își pierde atracția ei liniștitoare“. Iată o avalanșă de probleme și neliniști, cărora autorul avea să le dea, după o cercetare a tuturor fețelor acestui cristal, un răspuns plin de optimism: „... substanța artelor plastice... își trage neîncetat hrana din universul sensibil, chiar dacă rezultatul este o transfigurare completă a acesteia“.

Următoarele capitole rezolvă sistematic curente, mișcările, personalitățile. Courthion își permite, după cum se anunță singur la început, inegalități, libertăți. Așa cum nu vrea să despartă „arta de ieri de arta de azi, așa cum ziua este despărțită de noapte“, își permite să aducă în discuție personalități mai șterse ale timpului, dar care lui îi inspiră sentimente aparte. „Acesta este micul meu pahar și pe acesta îl beau“, spune el, de exemplu, despre Pougny, «omul unui singur tablou, pe care o intuiție rară l-a făcut să prefere situația de „mic maestru“ aceleia mai ambițioase de „maestru pur și simplu“, rezultând astfel „unul din talentele cele mai comunicative“, să expedieze cu ciudată indiferență personalități marcante ca aceea a lui Braque, sau să permanentizeze aproape halucinant prezențe ca aceea a lui Picasso.

Nu numai o dată Courthion șochează prin părerile sale despre artiști sau fenomene mai largi, prin originalitate sau neconcordanță cu cele generale, dar niciodată nu-i lipsesc argumente, de orice natură ar fi ele.

Courthion vorbește mai mult despre pictură, dar nu uită să amintească despre arhitectură, despre ceramică, „arta focului“ cum îi spune el și despre sculptură, capitol în care, pe lângă marea personalitate a lui Brâncuși, autorul își îndreaptă atenția spre un alt sculptor român, Hajdu.

Courthion nu uită un lucru mai puțin important în aparență, dar din ce în ce mai alarmant în secolul nostru, anume disensiunea lesne de înțeles între public și artă, ale cărei proporții de agresivitate par a duce la un adevărat război, și unul din scopurile mărturisite ale acestui volum este de a explica, de a împăca și de a apropia. Acest lucru, de un merit inestimabil, pare a-i reuși chiar mai bine decât încercarea de sinteză sentențioasă, prea amenințată de apropierea în timp pentru a fi, cu toată valoarea pe care o subliniam, posibil de considerat definitivă.

Doina Bujor